

SUOMEN VÄESTÖMUUTOKSET JA KILPAILUKYKY

PEKKA PARKKINEN

Lähi vuosikymmeninä eläkkeensaajien lukumäärä puolitoistakertaistuu ja vanhusten lukumäärä melkein kolminkertaistuu. Työikäisetkin vähenevät ja työvoima ikääntyy. Miten käy harmaantuvan kansakunnan kilpailukyvyllä?

ALUKSI

Lähes kaikkialla eläkeikäisten väestöosuus nousee nopeasti lähi vuosikymmeninä. Ihmiskunnan elintason paraneminen näkyy nimittäin myös elinajan pidentymisenä, jolloin eläkeikään yltää yhä useampi. Tuhannesta elävänä syntyneestä suomalaispojasta 782 juhli 65-vuotispäiväänsä, jos kaikenikäisten kuolevuus vakiintuisi samaksi kuin se oli viime vuonna. Näiden kuolleisuuslukujen (Väestön muutokset..., 2000) valossa tuhannesta vastasyntyneestä tyttövaivasta peräti 905 on elossa vielä 65-vuotispäivänään.

Työikäen tulee rikkaissa maissa yhä pienempiä ikäluokkia, sillä syntyneet ikäluokat ovat jo vuosikymmeniä olleet väkimmäältäään huomattavasti pienempiä kuin synnytyksikäiset ikäluokat. Kun lasten ja nuorten lukumäärä vähenee ja eläkeikäisten lukumäärä kasvaa, on supistuvalla työvoimalla elätettävä enemmän vanhuksia. Tästä syystä niin monet ovat huolissaan siitä, millaisia seurauksia väestömuutoksista on kilpailukyvyllä.

Kilpailukyvyllä tarkoitetaan maan edullisuutta tuotannon sijaintipaikkana. Kilpailukykyisessä maassa ovat vakaat poliittiset olot ja kansantalouden perusrakenteet kuten tietoverkostot ja tiestö erinomaisessa kunnossa. Kilpailukykyisellä kansakunnalla on tarjota pitkälle koulutettua osaavaa työvoimaa ja muita laadukkaita tuotannon tekijöitä, joiden käyttö tuotannossa on hyvän tuottavuuden ansiosta edullista. Korkeiden palkkojen ja sosiaalikulustustenkin maa on sil-

loin kilpailukykyinen, kun siellä työn tuottavuus on erinomainen.

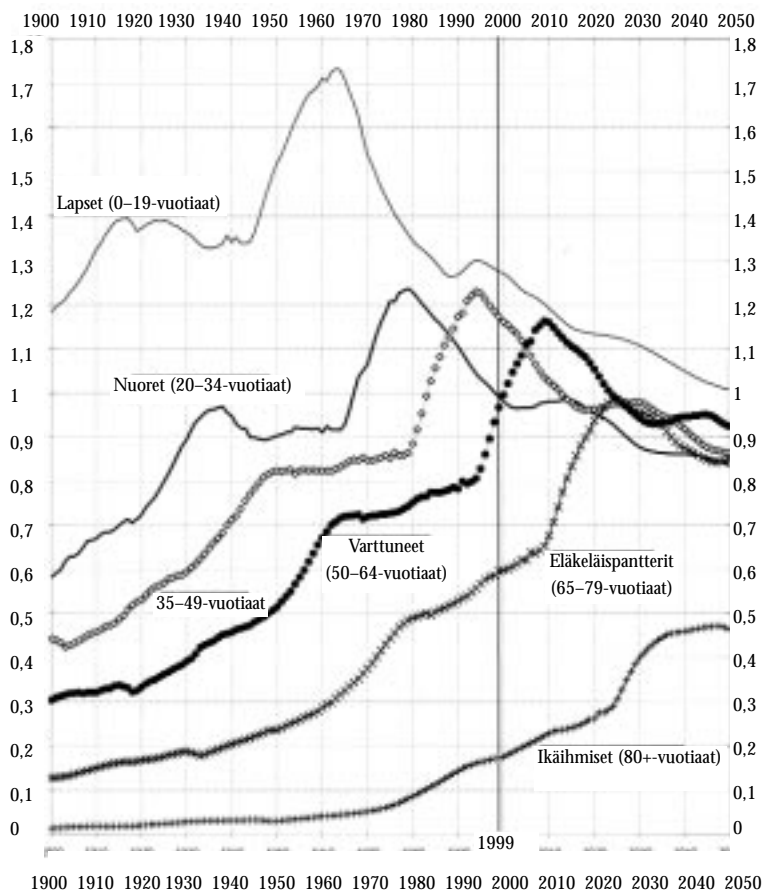
Perinteisen ajattelutavan mukaan korkea huoltosuhde – lasten ja eläkeikäisten lukumäärän suhde työikäisen väestön lukumäärään – tarkoittaa huonoa kilpailukykyä. Kun huollettavia on paljon työikäisiin verrattuna, niin verot ja maksut ovat kansantuotteeseen nähden suuret, jolloin tuotantokustannukset ovat suuret. Siksi väestöllisen kilpailukyvyn on uskottu olevan sitä huonompi, mitä suurempi on huoltosuhde. Eri tyisen haitallisena kilpailukyvyllä on eläke- ja hoivamenojen takia pidetty korkeaa vanhushuoltosuhdetta, jolla tarkoitetaan eläkeikäisten lukumäärän suhdetta työikäisten lukumäärään.

SUOMEN VÄESTÖMUUTOKSET
KILPAILUKYVYN KANNALTA

Kilpailukyvyn näkökulmasta väestön kehityskuvaa tarkastellaan tässä luvussa kuuden ikäryhmän avulla. Alle 20-vuotiaat lapset ovat kasvatettavana ja koulutettavana kansakunnan tulevaisuuden turvaamiseksi. Heidän inhimillinen pääomansa on keskeinen tekijä kansakunnan kilpailukyvyllä lähi vuosikymmeninä.

Nuorilla tarkoitetaan 20–34-vuotiaita, jotka juuri nyt uudistavat yhteiskuntaa tuomalla työelämään ja tuotantoon lapsuudessaan ja opiskeluaikanaan hankkimiaan tietoja ja taitoja. Keskiikäiset 35–49-vuotiaat ovat valtaosaksi työllisinä pitämässä huolta kansantalouden toiminnasta. Neljän ikäryhmän muodostavat varttuneet 50–64-vuotiaat, joista useat ovat jo irtautumassa tuotannosta. Varttuneiden työssäkäynti alenee iän mukana nopeasti. Viime vuonna 64-vuotiaista oli työvoimatutkimuksen (Työvoimatilasto..., 2000) mukaan enää 13 prosenttia töissä, vaikka tässä ti-

Kuvio 1. Suomen väestö ikäryhmittäin vuosina 1900–2050, miljoonaa henkeä

lastossa jopa muutaman tunnin viikossa ansiotyötä tekevät eläkeläisetkin luokitellaan työllisiksi.

Seuraavaa 15 vuoden ikäryhmää eli 65–79-vuotiaita kutsutaan eläkeläispanntereiksi. Heistä melkein kaikki nostavat nykyisin eläkettä, vaikka tämänikäisistä vain harva on vielä huonokuntoinen. Kuudennen ikäryhmän muodostavat 80 vuotta täyttäneet ikäihmiset, joista jo useat tarvitsevat säännöllisesti sosiaali- ja terveyspalveluja.

Alle 20-vuotiaat lapset eivät vielä ole töissä. Mainitun työvoimatutkimuksen mukaan viime vuonna 19-vuotiaista kuului työlliseen työvoimaan vasta runsas kolmannes. Eniten lapsia eleli Suomessa 1960-luvun alkuvuosina, jolloin heitä oli suurten ikäluokkien ansiosta yli 1,7 miljoonaa (kuvio 1). Nyt lapsia on alle 1,3 miljoonaa ja puolen vuosisadan kuluttua enää miljoona, jos syntyvyys ei merkittävästi kohoa.

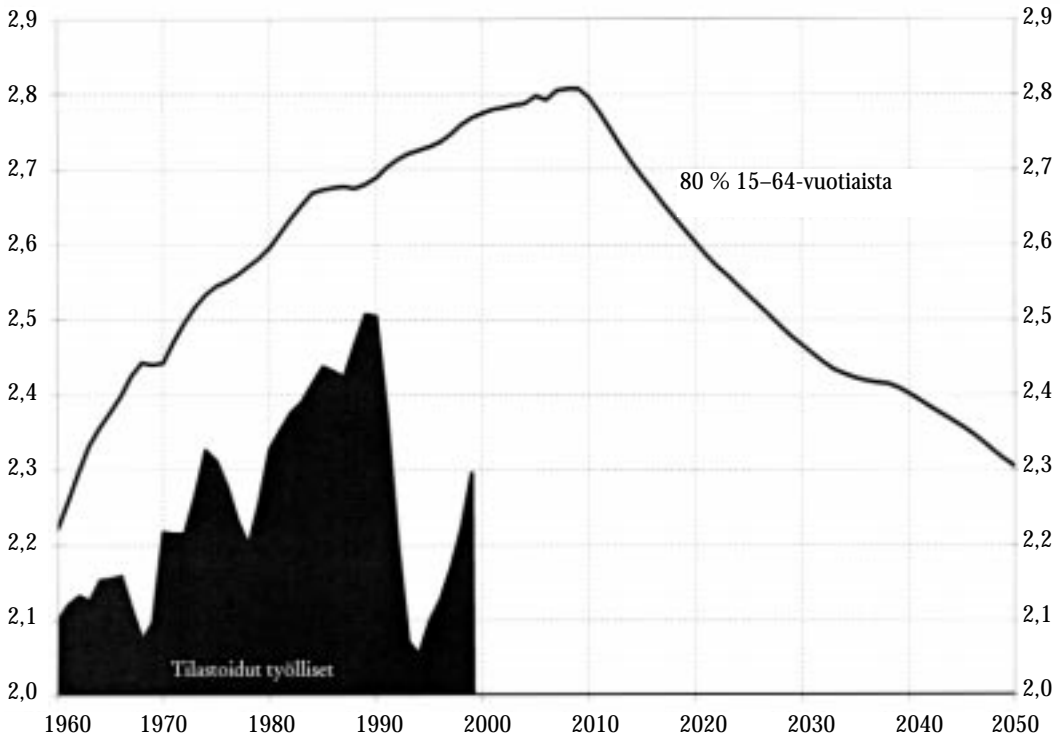
Myös nuorten eli 20–34-vuotiaiden lukumäärä on vähentynyt jo 1970-luvun lopulta lähtien liki

neljännemiljoonalla alle miljoonaan. Koska meillä syntyneiden lukumäärä vaihteli kauan 65 000 vauvan tuntumassa, jää nuorten lukumäärä nykyisen suuruiseksi aina ensi vuosikymmenen lopulle saakka. Vasta sitten nuorten lukumäärä alkaa uudelleen alentua.

Viime vuosikymmenellä myös keski-ikäisten eli 35–49-vuotiaiden lukumäärä kääntyi alamäkeen, joka jatkuu jyrkkänä aina ensi vuosikymmenen puoliväliin saakka. Jos väestökehitys noudattaa Tilastokeskuksen väestöennustetta, saavuttaa varttuneiden työikäisten eli 50–64-vuotiaiden lukumäärä lakipisteensä jo vuosikymmenen kulluttua ja alkaa sen jälkeen nopeasti pudota (Väestöennuste..., 1998).

Eläkeläispanntereita eli 65–79-vuotiaita asuu maassamme liki 600 000, joista työvoimatutkimuksen mukaan vain 15 000 oli viime vuonna töissä. Kun suurimmat ikäluokat alkavat saapua tähän ikäluokkaan, eläkeläispanntereiden luku-

Kuvio 2. Työllisten lukumäärä Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan sekä 80 prosenttia työikäisten 15–64-vuotiaiden lukumäärästä vuosina 1960–2050, miljoonaa henkeä

määrä nousee neljännesvuosisadassa miljoonaan. Kaikkein nopeimmin lisääntyy kuitenkin ikäihmisten eli 80 vuotta täyttäneiden lukumäärä; heitä on nyt 170 000 henkeä. Jo 2030-luvulla täällä asuu yli 450 000 ikäihmistä, vaikka elinajan piteneisi edellä mainitun väestöennusteen mukaisesti vain runsaalla vuodella jokaisen tulevan vuosikymmenen aikana.

Kansakunnan kilpailukyvyyn kannalta väestömuutokset eivät näytä valoisilta. Tulevaisuudessa meillä on nykyistä vähemmän työelämää uudistavaa ja kansantaloutta vahvistavaa nuorta työikäistä väkeä. Näin siitäkin huolimatta, että Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaisesti pääasiassa nuorista koostuvan maahanmuuttovoiton oletetaan olevan 4 000 henkeä vuodessa. Koska lastenkin lukumäärä vähenee, tulee työikään yhä pienempiä ikäluokkia.

Tällaisten väestönäkymien valossa lasten ja nuorten inhimillisen pääoman lisääminen on erittäin tärkeää kansakunnan tulevaisuuden turvaamiseksi. Kun varttuneetkin työikäiset alkavat vähetä tällä vuosikymmenellä, riippuvat maamme

käytettävissä olevat reaalitulot entistäkin enemmän työn tuottavuuden kehityksestä.

TYÖLLISYYSNÄKYMÄT KILPAILUKYVYN KANNALTA

Suomen työikäinen väestö siis vähenee ja ikääntyy siten, että nuorten osuus työikäisistä alenee. Aikaa myöten tämänsuuntaiset muutokset väistämättä näkyvät myös työllisessä työvoimassa, jota työvoimatutkimuksen (Työvoimatilasto..., 2000) mukaan oli 2,3 miljoonaa henkeä vuonna 1999. Kuten kuviosta 2 on todettavissa, on työllisiä vieläkin parisataa tuhatta henkeä vähemmän kuin ennen lamaa. Heikoimmasta työllisyysvuodesta 1994 työllisten määrä on kuitenkin lisääntynyt neljännesmiljoonalla.

Väestöennusteiden mukaan elinajan pitenee huomattavasti, jolloin ilmeisesti myös työkyky säilyy nykyistä vanhemmaksi. Siksi vuosikymmenten kuluttua jopa eläkeläispanntereiden iässä voitaisiin työkuoron puolesta yleisesti jatkaa työelämässä. Pitkän aikavälin työvoimavarojen ko-

Taulukko 1. Työllisten lukumäärän suhde työikäiseen väestöön EU-maissa sekä Yhdysvalloissa ja Japanissa vuonna 1999, %

Maa	Työllisten lukumäärän suhde 15–64-vuotiaaseen väestöön, %
Luxemburg	86
Tanska	76
Yhdysvallat	75
Japani	74
Itävalta	73
Ruotsi	72
Britannia	71
Portugali	67
Suomi	66
Saksa	65
Irlanti	64
Alankomaat	63
Ranska	60
Belgia	58
Kreikka	55
Espanja	54
Italia	52

konaismäärää arvioidaan jäljempänä kaavamaisesti otaksumalla, että erittäin suotuisissa oloissa työllistä työvoimaa olisi saatavissa peräti 80 prosenttia työikäisen eli 15–64-vuotiaan väestön määrästä. Vertailun vuoksi todettakoon, että viime vuonna työllistä työvoimaa oli Suomessa 66 prosenttia työikäisten lukumäärästä. Ennen lamaa huipputyöllisyyden aikana vuonna 1989 oli työllisiä 75 prosenttia työikäisten lukumäärään suhteutettuna.

Jos työvoimavaroiksi lasketaan 80 prosenttia työikäisestä väestöstä, olisi viime vuonna Suomessa ollut työvoimaa kaiken kaikkiaan lähes puoli miljoonaa henkeä enemmän kuin työssä käyviä. Jo tällä vuosikymmenellä työvoimavarat alkavat vähetä työikäisen väestön mukana. Näin laskien vuonna 2030 työvoimavaroja on enää 150 000 henkeä enemmän ja vuonna 2050 enää saman verran kuin viime vuonna työllistä työvoimaa.

Maamme kilpailukyvyyn kannalta on kuitenkin olennaista, miten käy työvoimalle kilpailijamaisa. Jos muuallakin työmarkkinat muuttuvat samalla tavalla kuin meillä, niin eihän silloin maamme edullisuus tuotannon sijaintipaikkana huonone.

Suomi kilpailee eniten tietenkin muiden EU-maiden kanssa, joiden välillä työvoima voi nykyisin liikkua vapaasti. Kilpailijamaavertailuun on lisäksi otettu mukaan maailmantalouden kan-

nalta tärkeät Pohjois-Amerikan Yhdysvallat (USA) ja Japani. Yhteensä nämä 17 maata tuottavat puolet ihmiskunnan kokonaistuotannosta, kun sitä mitataan ostovoimapariteetin korjatulla bruttokansantuotteella (World Economic..., 2000).

Työllisten lukumäärän suhde työikäisen eli 15–64-vuotiaan väestön määrään vaihtelee vertailumaissa uskomattoman paljon (Economic..., 2000). Viime vuonna Luxemburgissa oli työllistä työvoimaa peräti 86 prosenttia työikäisestä väestöstä, koska sinne on hakeutunut joukoittain perheetöntä vierastyövoimaa (taulukko 1).

Työikäisiin nähden toiseksi eniten työllisiä oli Tanskassa, jossa naisten yleisen ansiotyössäkäynnin ansiosta työllistä työvoimaa oli yhteensä 76 prosenttia työikäisten lukumäärästä eli hieman enemmän kuin meillä ennen lamaa. Suomessa työllisiä työikäiseen väestöön nähden oli saman verran kuin vertailumaissa keskimäärin. Italiassa, Espanjassa ja Kreikassa työllisiä on vain runsas puolet työikäisten lukumäärästä, koska siellä naisten työssäkäynti on selvästi pienempää kuin muissa vertailumaissa.

Matalan työllisyysasteen maissa on ainakin periaatteessa enemmän työvoimareservejä kuin korkean työllisyysasteen maissa. Pitkän aikavälin työvoimareservejä arvioitaessa on siksi viisasta ottaa huomioon työllisyysasteen mahdolliset muutokset tulevaisuudessa. Tässä artikkelissa oletetaan kaavamaisesti, että vuonna 2030 kaikissa vertailumaissa työllistä työvoimaa olisi käytettävissä 80 prosenttia työikäisen eli 15–64-vuotiaan väestön lukumäärästä.

Tällainen oletus voi käytännössä toteutua eri tavalla eri maissa. Esimerkiksi Itävallassa työikäisten miesten työssäkäynti on erittäin yleistä, mutta Tanskassa korkeaan työllisyysasteeseen päästään naisten yleisen ansiotyössäkäynnin ansiosta. Jos 65 vuotta täyttäneitä on Japanin tavoin runsaasti töissä, on myös silloin työllisten lukumäärän suhde työikäiseen väestöön suuri.

Taulukon 1 valossa 80 prosentin työllisyysaste ei näytä pitkällä aikavälillä aivan mahdottomalta tavoitteelta. Koska elinajan arvioidaan selvästi pidentyvän, kohenee ikääntyneiden kuntoisuuskkin, jolloin heidän työssäkäyntinsä voisi terveyden puolesta tuntuvasti lisääntyä. Samaan suuntaan vaikuttaa naisten jatkuvasti lisääntyvä työssäkäynti kehittyneissä maissa. Jäljempänä esitettäviä laskelmia tulkittaessa on kuitenkin syytä muistaa, että vertailumaiden välillä on tulevaisuudes-

sakin työllisyysaste-eroja, vaikka tätä selviötä ei jäljempänä korostetakaan.

Työvoimareservilaskelmissa tarvitaan työikäisten lukumäärää ja myöhemmissä huoltosuhdelaskelmissa myös koko väestön lukumäärää vuonna 2030. Kansainvälisissä vertailuissa käytetään kaikista vertailumaista – myös Suomesta – Yhdistyneiden kansakuntien väestöennusteen (World Population..., 1999) Medium-variant-vaihtoehtoa. Tässä vaihtoehdossa otaksutaan syntyvyyden jäävän suunnilleen nykyiselleen ja elinajan pidentyvän noin vuodella jokaisen vuosikymmenen aikana. Nämä oletukset ovat samankaltaiset kuin Tilastokeskuksen edellä mainitussa Suomen väestöennusteessa.

Kolmen vuosikymmenen kuluttua työllistä työvoimaa oletetaan siis olevan käytettävissä jokaisessa vertailumaassa täsmälleen 80 prosenttia silloisen työikäisen väestön määrästä, mikä puolestaan perustuu edellä mainittuun YK:n väestöennusteeseen. Vuoden 2030 työllisten laskennallista lukumäärää verrataan sitten vuoden 1999 todellisten työllisten lukumäärään (Economic..., 2000).

Työvoimavaroja on vuoteen 2030 mennessä eniten lisättävissä Irlannissa, jossa YK uskoo syntyvyyden olevan tulevaisuudessa korkeimman vertailumaissa. Myös Espanjassa ja Ranskassa työllisten lukumäärä voisi merkittävästi lisääntyä, jos vuonna 2030 työllistä työvoimaa olisi todella 80 prosenttia YK:n ennustamasta työikäisen väestön määrästä (taulukko 2).

Työvoiman saatavuuden suhteen kilpailukyky on heikoin Japanissa, jonka työvoima vähenee vuoteen 2030 mennessä. Myös Luxemburgissa, Tanskassa ja Itävallassa työllisiä on näiden laskelmien mukaan kolmen vuosikymmenen kuluttua vähemmän kuin vuonna 1999. Portugalissa, Ruotsissa, Britanniassa, Suomessa ja Saksassa työvoimavaroja on vuonna 2030 vain hieman nykyistä enemmän.

Näiden kaavamaisten laskelmien perusteella meillä on vuoteen 2030 mennessä lisättävissä työvoimaa hieman vähemmän kuin keskimäärin muissa rikkaissa maissa. On selvää, että 30 vuodessa syntyvyyden ja siirtolaisuuden yllättävät muutokset saattavat olennaisesti vaikuttaa työikäisen väestön määrään ja sitä kautta työvoimavaroihin.

YK:n väestöennusteessa oletettiin useimpien vertailumaiden saavan muuttovoittoa, mutta todellinen nettomuutto voi huomattavasti poiketa

Taulukko 2. Työllisten lukumääräindeksi EU-maissa, Yhdysvalloissa ja Japanissa vuonna 2030, kun vuotta 1999 merkitään kaikissa maissa luvulla 100

Irlanti	141
Espanja	129
Ranska	127
USA	123
Belgia	120
Kreikka	119
Italia	115
Alankomaat	109
Saksa	106
Suomi	105
Britannia	105
Ruotsi	104
Portugali	102
Itävalta	99
Tanska	92
Luxemburg	91
Japani	87

ennustetusta. Esimerkiksi Suomi saisi YK:n väestöennusteen mukaan muuttovoittoa vuoteen 2030 mennessä yhteensä yli satatuhatta henkeä vähemmän kuin Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan, johon edellä esitetyt kuviot perustuivat.¹

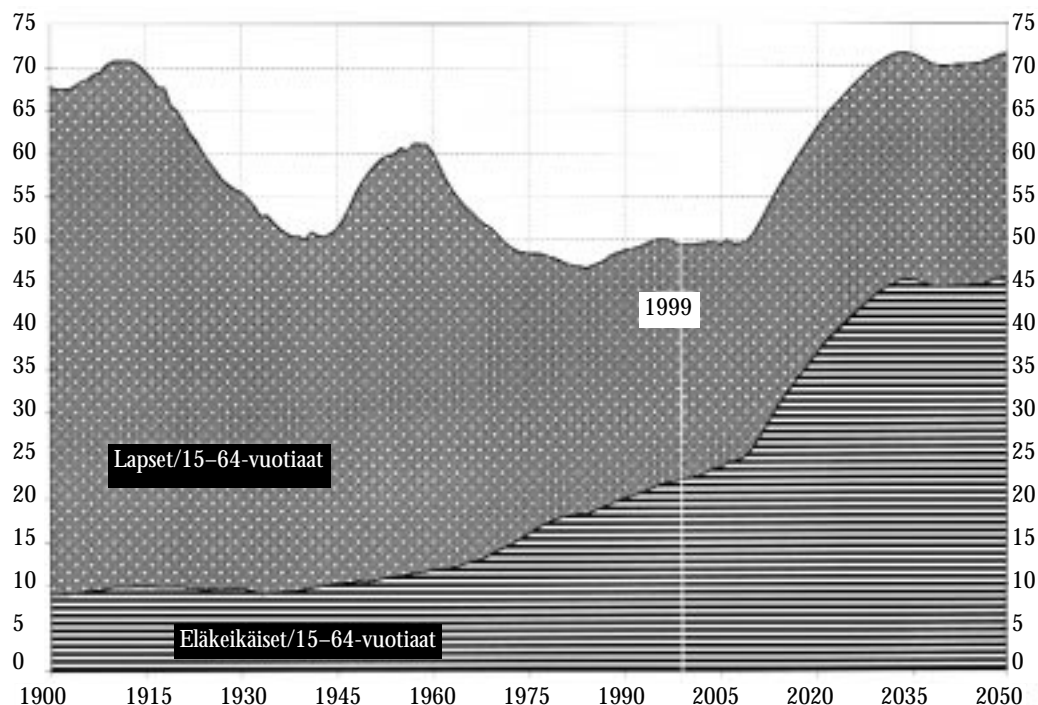
Nykyisin taloudellisessa toiminnassa työvoiman määrää tärkeämpi on työvoiman laatu. Ihmimillisen pääoman jatkuva lisääminen lähinnä koulutuksen laatua parantamalla on keskeinen tavoite, mikäli maamme kilpailukykyä työmarkkinoilla aiotaan suurten ikäluokkien jälkeenkin kohentaa.

KILPAILUKYVYN KEHITYS HUOLTOSUHTEELLA ARVIOITUNA

Väestön ikärakennetta on siis perinteisesti pidetty taloudellisen toiminnan kannalta edullisena silloin, kun huoltosuhte on pieni. Kansainvälisissä vertailuissa kuten myös tässä artikkelissa huoltosuhteella tarkoitetaan tavallisesti alle 15-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden lukumäärän suhdetta sataa 15–64-vuotiasta kohti.

¹Todettakoon vertailun vuoksi, että Tilastokeskuksen väestöennustetta käyttäen taulukossa 2 Suomen työllisten lukumääräindeksi olisi 107 eli vain pari prosenttia suurempi kuin YK:n väestöennusteen mukaan.

Kuvio 3. Huoltosuhde Suomessa vuosina 1900–2050: alle 15-vuotiaita lapsia ja 65 vuotta täyttäneitä eläkeikäisiä 100:aa työikäistä kohti

Vuonna 1999 maassamme asui 49,4 huollettavassa iässä olevaa sataa työikäistä kohti, sillä alle 15-vuotiaiden lasten suhde työikäiseen väestöön eli lapsihuoltosuhde oli 22,2 ja vastaavasti vanhushuoltosuhde 27,2 (Väestön muutokset..., 2000). Kuten kuviosta 3 on todettavissa, meillä on ollut edullinen huoltosuhde aina 1970-luvun alkuvuosista lähtien. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan huoltosuhde alkaa jyrkästi heikentyä jo tällä vuosikymmenellä, kun nykyisen väestön suurimmat ikäluokat tulevat eläkeikään.

Suomen huoltosuhde kohoaa jo ennen vuotta 2030 yli 70 prosenttiin eli yhtä korkeaksi kuin se oli sata vuotta sitten. Silloin huollettavassa iässä olevasta väestöstä vain seitsemäsosa oli eläkeikäisiä, kun tulevaisuudessa heidän osuutensa on lähes kaksi kolmasosaa. Koska hyvinvointivaltiossa julkiset menot eläkeikäistä kohti ovat huomattavasti suuremmat kuin lasta kohti, eläkeikäisten osuuden kohoaminen huollettavista lisää julkisia menoja (Parkkinen & Mäki 1997).

Suomen huoltosuhde on nykyisin vertailumaiden keskitasoa (taulukko 3). Vertailumaissa huollettavia on työikäisiin nähden eniten Ruotsissa, jossa huoltosuhde on 56. Siellä eläkeikäisten väestöosuus on maailman suurin, mikä tietenkin

näkyi huoltosuhteessa. Vähiten huollettavia työikäisiin nähden asuu Japanissa, jossa huollettavassa iässä oli viime vuonna vain 46 henkeä sataa työikäistä kohti. Kauan jatkuneen alhaisen syntyvyyden takia lasten väestöosuus on siellä erittäin pieni.

Kilpailukyvyn kehityksen kannalta on tärkeää, miten huoltosuhde muuttuu lähivuosikymmeninä. Vauriassa maissa eläkeikään tulee lähivuosikymmeninä yhä suurempia ikäluokkia, mikä suurentaa huomattavasti huoltosuhdetta. Samaan suuntaan vaikuttaa myös se, että Irlantia ja Yhdysvaltoja lukuun ottamatta työikäistä väkeä on vertailumaissa YK:n väestöennusteen mukaan vuonna 2030 nykyistä vähemmän. Kaikissa vertailumaissa huoltosuhde on vuonna 2030 selvästi suurempi kuin vuonna 1999, vaikka lasten lukumäärä väheneekin, mikä sinänsä pienentää huoltosuhdetta.

YK:n väestöennusteen perusteella Japanissa ja Suomessa huoltosuhde kohoaa vuoteen 2030 mennessä vertailumaista eniten, sillä kummassakin maassa sodan jälkeen syntyneet kohortit ovat edelleen suurimmat. Kolmen vuosikymmenen kuluttua kummassakin maassa on sataa työikäistä kohti 23 huollettavaa nykyistä enemmän.

Vähiten huoltosuhde kohoaa Espanjassa, jossa vuonna 2030 on YK:n väestöennusteen mukaan sataa työikäistä kohti vain seitsemän huollettavaa nykyistä enemmän. Erittäin alhaisen syntyvyyden takia huollettavassa iässä olevan väestön määrä lisääntyy melko hitaasti.

Koska kaikissa vertailumaissa lasten lukumäärän odotetaan vähenevän, on huoltosuhteen kohoaminen valtaosin seurausta eläkeikäisen väestön nopeasta kasvusta. Huoltosuhteen nousu merkitsee lisääntyviä eläkemenoja ja vanhusten hoivamenoja, jotka työikäiset joutuvat joka tapauksessa rahoittamaan. Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa nämä menot kustannetaan valtaosin verovaroin, jolloin huoltosuhteen kohoaminen tarkoittaa veropaineiden kasvua. Muualla tällaisista menoista vastaavat vanhusten omaiset ja itse vanhukset säästöillään enemmän kuin Pohjoismaissa.

Jos eläke- ja hoivapalvelumenojen takia veroja ja maksuja tarvitsee nostaa kilpailijamaissa vähemmän kuin Suomessa, heikkenee silloin maamme kilpailukyky. Suomessa on kuitenkin etukäteen varauduttu lisääntyviin eläkemenoihin rahastoimalla tulevista eläkkeistä keskimäärin suurempi osa kuin kilpailijamaissa. Eläkerahastojen tuotolla voidaan lieventää huoltosuhteen nopeasta kohoamisesta aiheutuvaa kilpailukyvyn heikentymistä.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

Suomen väestömuutokset näyttävät lähivuosikymmeninä heikentävän kansantaloutemme kilpailukykyä. Työllistä työvoimaa ei ole kovin paljon lisääntävissä vuoteen 2030 mennessä. Huoltosuhteen muutoksella mitattuna maamme väestöllinen kilpailukyky huonontuu vertailumaihin nähden. Vain Japanissa lasten ja eläkeikäisten lukumäärän suhde työikäiseen väestöön nousee vuoteen 2030 mennessä yhtä paljon kuin Suomessa.

Maamme pienehköt työvoimareservit ovat seurausta ensinnäkin siitä, että meillä työikäiset naiset käyvät jo nykyisin yleisesti ansiotyössä, jolloin tätä työvoimaa voidaan lisätä tulevaisuudessa vähemmän kuin keskimäärin muissa maissa. Toiseksi, sodan jälkeen syntyneet ikäluokat ovat vieläkin väestömme suurimmat ikäluokat, joten näiden kohorttien tullessa eläkeikään työikäinen väestö vähenee nopeammin kuin vertailumaissa. Suomen lisäksi vain Japanissa, jonka kilpailukyky

Taulukko 3. Vertailumaiden huoltosuhde vuonna 1999 ja YK:n väestöennusteen mukaan vuonna 2030 sekä huoltosuhteen muutos vuodesta 1999 vuoteen 2030

	1999	2030	Muutos 1999–2030
Espanja	53	60	7
Irlanti	50	58	8
Portugali	48	57	9
USA	53	63	10
Britannia	54	66	12
Luxemburg	49	63	14
Ranska	53	67	14
Ruotsi	56	70	14
Kreikka	47	62	15
Itävalta	48	63	15
Belgia	52	68	16
Tanska	50	66	16
Saksa	47	66	19
Italia	48	69	21
Alankomaat	47	68	21
Suomi	49	72 ¹	23
Japani	46	69	23

¹Kuviossa 3, jossa on siis käytetty Tilastokeskuksen väestöennustetta, Suomen huoltosuhde vuonna 2030 on 71.

on työvoimareserveillä mitattuna huonoin vertailumaista, nykyisen väestön suurimmat kohortit ovat yli 50 vuotta vanhoja.

Työvoiman määrää voidaan Suomen kaltaisissa rikkaissa maissa olennaisesti lisätä raottamalla rajaveräjiä köyhistä maista muuttaville elintasopakolaisille. Englanninkielistyvissä yritysmaailmassa tämä on tulevaisuudessa entistäkin helpompaa, vaikka jo nyt esimerkiksi tietotekniikan taitajia houkutellaan merkittävässä määrin Eurooppaan. Koulutettujen osaajien rekrytointi kehitysmaista rikkaisiin maihin parantaa tietenkin rikkaiden maiden kantaväestön elintasoa, mutta synkistää köyhien maiden kehitysnäkymiä.

Omaakin työvoimaa on lisääntävissä parantamalla ikääntyneiden mahdollisuuksia jatkaa entistä kauemmin työmarkkinoilla. Eläkeläispanttereita eli 65–74-vuotiaita asuu Suomessa 2020-luvun puolivälissä jo miljoona eli 400 000 henkeä nykyistä enemmän. Heistä moni varmaan jatkaisi ainakin osa-aikaisena työelämässä, jos sopivaa työtä olisi kotiseudulla tarjolla miellyttävässä työyhteisössä. Useimmissa muissa maissa työelämästä lähdetään eläkkeelle huomattavasti vanhempana kuin meillä.

On selvää, että työvoiman laatu on tulevaisuudessa nykyistäkin tärkeämpi kilpailutekijä. Kun lähivuosikymmeninä työvoima on meillä olennaisesti niukempi tuotannontekijä kuin keskimäärin muissa maailman maissa, niin työvoiman laadun parantaminen koulutuksella, työssä oppimisella ja muilla keinoin on entistäkin tärkeämpää. Laadukkaammalla työvoimalla tuottavuutakin voidaan nostaa enemmän, mikä samalla vähentää työvoiman tarvetta ja parantaa kansakunnan aineellista hyvinvointia.

Eläkeikäinen väestö lisääntyy Suomessa erittäin nopeasti, kun nykyisen väestön suurimmat ikäluokat tulevat eläkeikään ja elinaika pitenee koko ajan. Huollettavien määrä työikäistä kohti kohoaa vuoteen 2030 mennessä meillä, Japanissa, Italiassa ja Alankomaissa runsaan viidenneksen. Muissa vertailumaissa huoltosuhde heikkenee YK:n väestölaskelmien mukaan selvästi vähemmän.

Huoltosuhteen kohoaminen merkitsee lisääntyvää vero- ja maksurasitusta. Tulevien sukupolvien taakkaa on Suomessa kevennetty rahastomalla osa tulevista eläkkeistä. Samaan suuntaan vaikuttaisi työstä lähtöiän ja eläkkeelle tuloiän kohoaminen. Tästäkin näkökulmasta varttuneiden ja eläkeläispantereiden työssäkäynnin lisää-

minen vahvistaisi kansakuntamme kilpailukykyä.

Kilpailijamaita aikaisempaa ja nopeampaa väestön ikääntymistä kannattaa käyttää myös kilpailuvalttina panostamalla merkittävästi harmaantuvan väestön taloudelliseen tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Jos meillä onnistuttaisiin kehittämään ja tuottamaan maailmanmarkkinoille ikääntyneen väestön haluamia tuotteita, kukoistaisi Suomen talous vanhusten vuosisadallakin niukentuvasta työvoimasta ja heikentyvästä huoltosuhteesta huolimatta.

Jos pelkästään väestön ikärakenne määräisi kansakuntien menestyksen, niin vauraus olisi jakautunut maailmassa ihan eri tavalla kuin nyt. Japani, Euroopan unionin maat ja useimmat muut maailman rikkaimmat maat ovat harmaantuvan väestön maita, joiden väestöllinen kilpailukyky on jo kauan heikentynyt. Juuri nämä maat ovat kuitenkin maailman vauraimpia maita, joissa jopa viime vuosikymmeninäkin reaalityulojen kasvu asukasta kohti on ollut nopeampaa kuin keskimäärin muissa maissa. Harmaantuvan väestön maiden kilpailukyky kansalaisten hyvinvoinnilla mitattuna on ollut ja on vahva, vaikka eläkeikäistä väestöä on koko väestöstä huomattavasti enemmän kuin muissa maissa.

KIRJALLISUUS

Economic Outlook No. 67, June 2000. Paris: OECD, 2000

Parkkinen, Pekka & Mäki, Tuomo: Kohdusta haetaan. Hyvinvointikatsaus 2/1997. Helsinki: Tilastokeskus, 1997

Työvoimatilasto 1999 vuosikatsaus. Työmarkkinat 2000: 6. Helsinki: Tilastokeskus, 2000

World Economic Outlook, May 2000. Washington,

D. C.: International Monetary Fund, 2000

World Population Prospects, The 1998 Revision. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 1999

Väestöennuste kunnittain 1998–2030. Väestö 1998: 6. Helsinki: Tilastokeskus, 1998

Väestön muutokset 1999. Väestö 2000:14. Helsinki: Tilastokeskus, 2000.